ଜଗନ୍ନାଥ-
ଦଶାବତାର-ସ୍ତୋତ୍ରମ୍



ଲେଖକ

ପ୍ରୋଫେସର୍ ଗୌରୀକୁମାର ବ୍ରହ୍ମା

ଜଗନ୍ନାଥ-
ଦଶାବତାର-ସ୍ତୋତ୍ରମ୍

ଲେଖକ

ପ୍ରୋଫେସର ଗୌରୀକୁମାର ବ୍ରହ୍ମା

ପୁସ୍ତକର ନାମ — ଜଗନ୍ନାଥ-ଦଶାବତାର ସ୍ତୋତ୍ରମ୍

ଲେଖକ— ପ୍ରୋଫେସର୍ ଗୌରୀକୁମାର ବ୍ରହ୍ମା
ଭୁବନେଶ୍ବର-୨

ପ୍ରକାଶକ — ଶ୍ରୀ ଜୟନାରାୟଣ ସାମନ୍ତରାୟ
ଶହୀଦ ନଗର, ଭୁବନେଶ୍ବର

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ — ୧୯୯୨ ଜାନୁୟାରୀ

ମୁଦ୍ରଣ— ବୁଦ୍ଧେଶ୍ବରୀ ପ୍ରେସ୍
କଟକ ରୋଡ୍, ଭୁବନେଶ୍ବର-୬

ମୂଲ୍ୟ— ଟ ୨-୦୦ (ଦୁଇଟଙ୍କା)

ଉପହାର

ଓଡ଼ିଶାର ଅସାମାନ୍ୟ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ, ଓଡ଼ିଶା ହାଇକୋର୍ଟର ବିଚାରପତି ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ଅସ୍ଥାୟୀ ରାଜ୍ୟପାଳ ହେବା ପରେ, ଭାରତର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଧିକରଣ ସୁପ୍ରୀମ୍-କୋର୍ଟର ପ୍ରଧାନ ବିଚାରପତି ଭାବରେ ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଗୌରବ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉତ୍କଳ-ମାତାର ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନକାରୀ, ଦେବଦେବ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ପରମଭକ୍ତ, ଓଡ଼ିଆ ସ୍ୱାଭିମାନର ବରେଣ୍ୟ ଉପାସକ, ବିବିଧ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନର ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ଭାବରେ ନୈତିକ ଚେତନାର ଜାଗରଣ ପାଇଁ ସତତ ଉଦ୍ୟମଶୀଳ ଏବଂ ବିବିଧ ଭାଷଣ ଓ ପ୍ରବଚନ ମାଧ୍ୟମରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ପରିବେଷକ **ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରଙ୍ଗନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କର** କରକମଳରେ ଏହି "ଜଗନ୍ନାଥ-ଦଶାବତାର-ସ୍ତୋତ୍ରମ୍" ଅର୍ପିତ ହେଲା ।

ଲେଖକ

ନିଜକଥା

ଥରେ ରଥଯାତ୍ରାଦିନ ବନ୍ଧୁ ସଦାଶିବ ରଥଶର୍ମା ଏବଂ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ମଞ୍ଚ ଉପରୁ ଧାରାବିବରଣୀ ଦେଉଥିଲୁ । ପ୍ରଶ୍ନ ଆସିଲା, ରଥସ୍ଥିତ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ 'ବାମନ' କୁହାଯାଏ କାହିଁକି ? ଦୁହେଁ ଦୁଇଦିଗରୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନକଲୁ । ପରେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ମୋ ମନକୁ ଆଲୋଡ଼ିତ କଲା । ଅନେକଙ୍କୁ ପଚାରିଲି, ମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହେଲା ନାହିଁ । ଦିନେ କାଳିଦାସଙ୍କ ରଘୁବଂଶର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଏବଂ ମୁଁ ବି. ଏ.ରେ ପଢ଼ିଥିବା ଗୋଟିଏ ଇଂରାଜୀ କବିତାର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ହଠାତ୍ ମୋ ମନରେ ଉଦିତ ହେଲା । ମୁଁ ଭାବିଲି, ବିଭିନ୍ନ ଅବତାରର ବେଶଛଡ଼ା, ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଓ ଘଟଣାରେ ମଧ୍ୟ ଦଶ ଅବତାରର ସୂଚନା ରହିଥିବ । ତାକୁ ସମ୍ବଳ କରି ଏହି ସ୍ତୋତ୍ର ଲେଖିଲି । କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦରୀ-ପ୍ରଥମ ଛାନ୍ଦରେ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦଶଅବତାରଲୀଳା କଥା କହିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୋ ଦୃଷ୍ଟି ଅଧିକ ସଂପ୍ରସାରିତ । 'କୂର୍ମ-ପ୍ରାଚୀର' ଏବଂ 'ରଥସ୍ଥିତ ବାମନ' ମୂର୍ତ୍ତି ଏ ଦୁଇଟି ଭିନ୍ନ କେଉଁଠାରେ ଅନ୍ୟ ଅବତାରଗୁଡ଼ିକର ସୂଚନା ଅଛି, ତାହା ଅନୁସନ୍ଧେୟ । ଯାହା ଲେଖିଲି, ତାହା ମୋର ମନରେ ତୃପ୍ତି ଆଣି ଦେଇ ନାହିଁ । ଯାହା ଉପରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର କୃପା ହେବ, ସେ କେବଳ ସେହି କଥା ଜାଣିପାରିବ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ପାଦପଦ୍ମରେ କୋଟି କୋଟି ପ୍ରଣତି ଜ୍ଞାପନ କରି ରହିଲି । ଇତି ।

ଗୌରୀକୁମାର ବ୍ରହ୍ମା

ଜଗନ୍ନାଥ-ଦଶାବତାର-ସ୍ତୋତ୍ରମ୍

ଦଶାବତାରା ବଦତା ହି ବିଷ୍ଣୋଃ
ସମ୍ୟକ୍-ପୁରାଣାଦିଷୁ ବର୍ଣ୍ଣିତାଃ-ତେ ।
ସ୍ୱୟଂ ଜଗନ୍ନାଥ ଇହୈବ ବିଷ୍ଣୁଃ
ନାନା ପ୍ରମାଣୈଃ-ନନୁ ସିଦ୍ଧମେତତ୍ ।୧।

ଅର୍ଥ — ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଦଶଗୋଟି ଅବତାର କଥା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ସଂସ୍କୃତ ପୁରାଣ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ସେହି ଅବତାରମାନଙ୍କର ବିସ୍ତୃତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଆମର ଏହି ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ବା ପୁରୀଧାମର ଜଗନ୍ନାଥହିଁ ହେଉଛନ୍ତି ସ୍ୱୟଂ ବିଷ୍ଣୁ । ଏ ସଂପର୍କରେ ଅନେକ ପ୍ରମାଣ ରହିଅଛି ଏବଂ ଏହି କଥା ବେଶ୍ ଜଣାଶୁଣା ।

ମତ୍ସ୍ୟାବତାରଃ ପ୍ରଥମୋ ହି ତେଷାମ୍
ଅନାବୃତଂ ତତ୍ର ଚ ନେତ୍ର-ଯୁଗ୍ମମ୍ ।
ଅଦ୍ୟାଽପି ନାଥସ୍ୟ ମୁଖେ ବିଭାତି
ନେତ୍ରଦ୍ୱୟଂ ଯତ୍ ପଲକେନ ହୀନମ୍ ।୨।

ଅର୍ଥ— ସେହି ଦଶାବତାର ଭିତରେ ମତ୍ସ୍ୟଅବତାର ହେଉଛି ପ୍ରଥମ । ମତ୍ସ୍ୟ ବା ମାଛର ଗୋଲ ଗୋଲ ଯେଉଁ

ଦୁଇଟି ଆଖି, ତାହା ଉପରେ ପତା ବା ଘୋଡ଼ଣୀ ନ ଥାଏ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଗୋଲ ଗୋଲ ଯେଉଁ ଆଖି ଦୁଇଟି ଅଛି, ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଘୋଡ଼ଣୀ ବା ପତା ନାହିଁ । ତେଣୁ ପତା ନ ଥିବା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଆଖି, ତାଙ୍କ ମତ୍ସ୍ୟ ଅବତାରର ସୂଚନା ଦେଇଥାଏ ।

କୂର୍ମାବତାରଃ ତଦନନ୍ତରଂ ଚ
କୋଷେଽଖିଲାଙ୍ଗାନି ସମାବୃତାନି ।
ପ୍ରାଚୀରମଦ୍ୟାପି ଚ କୂର୍ମନାମା
ତନ୍ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ବସତେ ହି ନାଥଃ ।୩।

ଅର୍ଥ— ମତ୍ସ୍ୟ ଅବତାର ପରେ ବିଷ୍ଣୁ କୂର୍ମ ବା କଇଁଚ (କଇଁଛ) ରୂପେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । କଇଁଚର ଯେଉଁ ଖୋଳ ବା ଖୋଳପା ଥାଏ, ତାହାର ଭିତରେ ତାର ସବୁ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଲୁଚି ରହିଥାଏ (ଅର୍ଥାତ୍ ମନୁଷ୍ୟ, ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା, ସିଂହ, ବାଘ ଭଳି କଇଁଚର ଦେହ ଖୋଲା ଖୋଲାଭାବରେ ରହିନଥାଏ) । ଆମ ପୁରୀ ଦେଉଳରେ, ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଚାରିପଟେ ଯେଉଁ ପାଚେରି ରହିଅଛି, ତାହାର ନାମ ମଧ୍ୟ ହେଉଛି, 'କୂର୍ମ'-ପ୍ରାଚୀର । ଜଗନ୍ନାଥ କୂର୍ମ-ପ୍ରାଚୀର (ପାଚେରି) ଭିତରେ ରହିଥିବାରୁ, ଖୋଳପା ଭିତରେ ରହିଥିବା କଇଁଚ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କୁ ତୁଳନା କରାଯାଇପାରେ । ତେଣୁ କୂର୍ମ-ପ୍ରାଚୀର ନାମରୁ ସଙ୍କେତ ମିଳେ ଯେ, ଭଗବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁ ଅର୍ଥାତ୍ କଳିଯୁଗର ଜଗନ୍ନାଥ ମଧ୍ୟ କୂର୍ମ-ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ବରାହରୂପୀ ସ ବଭୂବ ବିଷ୍ଣୁଃ-
ଯ୍ୟସ୍ୟାନୁରାଗୋ ଗିରି-କନ୍ଦରେଷୁ ।
ଅଦ୍ୟାଽପି ନୀଳାଚଳ-କନ୍ଦରେ ସ
ନାଥୋ ନିବାସଂ କୁରୁତେ ସରାଗମ୍ ।୪।

ଅର୍ଥ— ତୃତୀୟରେ, ବିଷ୍ଣୁ ବରାହରୂପ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ବରାହ ବା ବାର୍‌ହା ନାମକ ବଣୁଆ ଜନ୍ତୁ ପାହାଡ଼ର ଗୁମ୍ଫା (କନ୍ଦର) ଭିତରେ ରହିବାକୁ ଭଲପାଏ । ଆମ ଜଗନ୍ନାଥ ନୀଳାଚଳ ନାମକ ପାହାଡ଼ର ଏକ କନ୍ଦରା (ଗୁମ୍ଫା) ଭିତରେ, ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ରହିଥିଲେ ବୋଲି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଓ ପୁରାଣ ରହିଅଛି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ପଥର ତିଆରି ଯେଉଁ ଦେଉଳରେ ରହିଛନ୍ତି, ତାହାର ତିନି ଦିଗରେ ଦ୍ୱାର ନାହିଁ କେବଳ ପୂର୍ବପଟକୁ ଦ୍ୱାର ରହିଅଛି । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଏହି ଗୁମ୍ଫାପରି ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାନ, ତାହା ହେଉଛି ତାଙ୍କର ବରାହ ଅବତାରର ସଙ୍କେତ । ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାଥମିକ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ନୀଳମାଧବ ଥିଲେ, ସେ ରହିଥିଲେ ପଥର ଗୁମ୍ଫା ଭିତରେ । ଏବେ ଗୁମ୍ଫାପରି ଦେଖାଯାଉଥିବା ବଡ଼ଦେଉଳର ଗର୍ଭଗୃହ ଭିତରେ ସେ ରହିଛନ୍ତି ।

ଯ୍ୟଦା ନୃସିଂହଃ ସ ବଭୂବ ଦେବୋ
ନରସ୍ୟ ସିଂହସ୍ୟ ଚ ଯୁକ୍ତରୂପଃ ।
ଅଦ୍ୟାଽପି ନାଥସ୍ୟ କଟୀ ବିଶୀର୍ଣ୍ଣା
ମୁଖାଦୟୋ ମାନବରୂପତୁଲ୍ୟାଃ ।୫।

ଅର୍ଥ— ସେହି ଦେବତା ବିଷ୍ଣୁ ଯେଉଁବେଳେ ନୃସିଂହ ଅବତାର ଧାରଣକଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ ଥିଲେ 'ନୃ' ଅର୍ଥାତ୍ ମନୁଷ୍ୟ ଏବଂ ସିଂହର ସମ୍ମିଳିତ ରୂପ । (ନୃସିଂହ, ନରସିଂହ, ନରହରି— ଏ ସବୁଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟ ଏବଂ ସିଂହ— ଏ ଦୁଇ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ମିଳନାତ୍ମକ ରୂପ ବା ଦେହ) । ଏଠାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହି କଥା ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ମନ୍ଦିରର ଦେବତା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ହସ୍ତ, ବାହୁ, ବେକ, ମୁହଁ ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖିଲେ, ଗୋଟିଏ ମନୁଷ୍ୟ ଆକୃତିର ଧାରଣା ମନକୁ ଆସେ । ପୁଣି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଅଣ୍ଟା ସରୁଆ । (ଭାରତର କବିମାନେ ନାରୀର ଅଣ୍ଟା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲାବେଳେ 'ସିଂହକଟୀ' ବୋଲି କହିଥାଆନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ସିଂହର ଅଣ୍ଟା ପରି ସରୁ) । ସୁତରାଂ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ବିଗ୍ରହ ବା ଦେହକୁ ଦେଖିଲେ ମନେ ହୁଏ ଯେ, ତାଙ୍କଠାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହର କେତେକ ଅଂଶ ଏବଂ ସିଂହର କେତେକ ଅଂଶ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଏହା ତାଙ୍କ ନୃସିଂହ ଅବତାରର ସଙ୍କେତ ପ୍ରଦାନ କରେ ।

ସ ପଞ୍ଚମେ ବାମନତୁଲ୍ୟ-ମୂର୍ତ୍ତିଃ
ଲେଭେ ସପର୍ଯ୍ୟାଂ ବଳିରାଜ-ପୂର୍ଯ୍ୟାମ୍ ।
ଅଦ୍ୟାଽପି ଯାତ୍ରାବସରେ ରଥସ୍ୟ
ତେନୈବ ନାମ୍ନା ପ୍ରଥିତୋ ହି ନାଥଃ ।୭।

ଅର୍ଥ— ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ପଞ୍ଚମ ଅବତାରର ନାମ ଥିଲା ବାମନ । ସେହି ବାମନ ବଳିରାଜାଙ୍କ ପୁରକୁ ଯାଇ ସପର୍ଯ୍ୟା ଅର୍ଥାତ୍ ପୂଜାପାଇଥିଲେ । ଆମ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଯେଉଁବେଳେ

ରଥଯାତ୍ରା ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ସେତେବେଳେ ସେ ଏକସଙ୍ଗରେ ପୂଜାପାଆନ୍ତି, ସେତିକବେଳେ ତାଙ୍କୁ ଜଗନ୍ନାଥ କୁହା ନ ଯାଇ 'ବାମନ' ବୋଲି କୁହାଯାଏ । (ପୁରାଣରେ କୁହାଯାଇଛି, "ରଥେ ତୁ ବାମନ" ଅର୍ଥାତ୍ ରଥଉପରେ ସେ ବିରାଜମାନ କଲାବେଳେ ତାଙ୍କୁ ବାମନ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ତେଣୁ ଏହି ବାମନ ରୂପ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ପଞ୍ଚମ ଅବତାରଦ୍ୱାରା ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରେ ।

ଷଷ୍ଠେ ଚ ଧୃତ୍ୱା ପରଶୁଂ ସୁଦୀପ୍ତଂ
ସ ପର୍ଶୁରାମୋ ଜମଦଗ୍ନି-ପୁତ୍ରଃ ।
ଷଡ଼୍‌ବାସର-ବ୍ୟାପିନ ପଞ୍ଚକେ ଚ
କରେ ହି ନାଥସ୍ୟ ତଦେବ ଶସ୍ତ୍ରମ୍ ।୬।

ଅର୍ଥ— ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଷଷ୍ଠ ଅବତାରର ନାମ ହେଉଛି ପର୍ଶୁରାମ । ପର୍ଶୁରାମଙ୍କ ହାତରେ ଦୀପ୍ତିମନ୍ତ ପରଶୁ ନାମକ ହାଣିବାର ଶସ୍ତ୍ର ଶୋଭାପାଉଥିଲା । ଋଷି ଯମଦଗ୍ନିଙ୍କର ପୁତ୍ର ଥିଲେ ପର୍ଶୁରାମ । ଆମ ପୁରୀ ଦେଉଳରେ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ପଞ୍ଚକପର୍ବ ପାଳିତ ହୁଏ । ଯେଉଁବର୍ଷ ପଞ୍ଚକ ଉତ୍ସବ ଛଅ ଦିନଧରି ପାଳିତ ହୁଏ, ସେହିବର୍ଷ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ହାତରେ ପରଶୁ ରଖାଯାଇ ତାଙ୍କୁ ପର୍ଶୁରାମଙ୍କଭଳି ଭୂଷିତ କରାଯାଏ । ତେଣୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ପରଶୁଧାରଣ, ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଷଷ୍ଠ ଅବତାରର ସଙ୍କେତ ଦିଏ ।

ସ ସପ୍ତମେ ରାମ ଇତି ପ୍ରସିଦ୍ଧଃ
ପଟ୍ଟାଭିଷେକେ ନୃପ-ବେଶ-ଧାରୀ ।
ପୌଷେ ତଥୌ ମଞ୍ଜୁଳ-ପୂର୍ଣ୍ଣିମାୟାଂ
ନାଥୋଽପି ରାଜେନ୍ଦ୍ର-ବେଶ-ଧାରୀ ॥୮॥

ଅର୍ଥ— ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ସପ୍ତମ ଅବତାରର ନାମଥିଲା ରାମଚନ୍ଦ୍ର । (ଲଙ୍କାର ରାବଣକୁ ହତ୍ୟା କରିବାପରେ) ଅଯୋଧ୍ୟା ରାଜସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କଲାବେଳେ ସେ ସୁନ୍ଦର ରାଜବେଶ ଧାରଣ କରିଥିଲେ । (ସେହି ଘଟଣାକୁ ରାମଙ୍କର ପଟ୍ଟାଭିଷେକ ବୋଲି କୁହାଯାଏ) । ପୁରୀଦେଉଳରେ ପୌଷମାସର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ତିଥୀରେ (ପୁଷ ପୁନିଅଁ ଦିନ) ଜଗନ୍ନାଥ ମଧ୍ୟ ରାଜବେଶ ଧାରଣ କରିଥାଆନ୍ତି । (ଏହା ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରରେ ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ପର୍ବ) ।

କୃଷ୍ଣାବତାରୋଽଷ୍ଟମ-ଜନ୍ମ-ତସ୍ୟ
ତଦ୍ ବର୍ଣ୍ଣିତଂ ଭାଗବତେ ସୁଦୀର୍ଘମ୍ ।
କୃଷ୍ଣୋ ଜଗନ୍ନାଥ ଇହୈବ ପୀଠେ
ତତ୍ର ପ୍ରମାଣଂ ବହୁଧା ହି ଲଭ୍ୟମ୍ ॥୯॥

ଅର୍ଥ— ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଅଷ୍ଟମ ଅବତାରର ନାମ ହେଉଛି କୃଷ୍ଣ । ଏହି କଥା ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଉତ୍ତମରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଆମର ଏହି ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣରୂପେ ଗୃହୀତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେ ସଂପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପ୍ରମାଣ ରହିଅଛି ।

ସ ଗୌତମୋଽଭୂତ୍ ନବମାବତାରେ
ବିଳାସ-ପୂର୍ଣ୍ଣେ କିଲ ରାଜବଂଶେ ।
ସବୈରାଗ୍ୟବୋଧାତ୍ ତପସାଚ ବୁଦ୍ଧଃ
ନାଥୋଽପି ବୁଦ୍ଧୋ କବିଭିଃ ପ୍ରଗୀତଃ ।୧୦।

ଅର୍ଥ— ନବମ ଅବତାରରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମଥିଲା ଗୌତମ । ବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଜବଂଶରେ ସେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ତାଙ୍କ ମନରେ ବୈରାଗ୍ୟଭାବ ଜାତହେଲା ଏବଂ ସେ ବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଜବାଟୀ ତ୍ୟାଗକରି ତପସ୍ୟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତପସ୍ୟାରେ ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିବାପରେ ସେହି (ରାଜପୁତ୍ର) ଗୌତମ ହିଁ ବୁଦ୍ଧନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ଏଠାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧ ଅଟନ୍ତି ବୋଲି କବି ଓ ପଣ୍ଡିତମାନେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଛନ୍ତି । ଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କଠାରେ ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧ ଅବତାରର ସଙ୍କେତ ରହିଅଛି ।

ଜାତୋ ନ କଲ୍କିଃ ଦଶମାବତାରଃ
ତଥାପି ଚ୍ଚୂବିର୍ଭବିତା ସ କାଲେ ।
ତତ୍-ସୂଚନାର୍ଥଂ ଜଗଦୀଶ-ପୀଠେ
ନବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭବିତା ହ୍ୟବଶ୍ୟମ୍ ।୧୧।

ଅର୍ଥ— ଭଗବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଦଶମ ଅବତାର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ହେବ, ତାହାର ନାମ ହେବ କଲ୍କି ଅବତାର । ଉପଯୁକ୍ତ କାଳରେ ବା ଠିକ୍ ସମୟରେ ଏହି ଅବତାରର ପ୍ରକାଶ ପାଇବ ବା କଲ୍କିରୂପରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହେବ । ଯେତେବେଳେ ଏକଥା ଘଟିବ, ଜଗନ୍ନାଥ ପୀଠରେ ଦଶମଅବତାର ସୂଚକ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା

କରାଯିବ । ଅର୍ଥାତ୍ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର କଲ୍କୀବେଶ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବ ଅଥବା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୂତନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯିବ, ଯହିଁରୁ ସୂଚନା ମିଳିବ ଯେ, ଜଗନ୍ନାଥ ମଧ୍ୟ କଲ୍କି ଅବତାର ଅଟନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରମେତଦ୍ଦଶାବତାର-
କ୍ଷେତ୍ରଂ ଯଥାର୍ଥଂ କଥୟନ୍ତି ଧୀରାଃ ।
ଅତୋ ଜଗନ୍ନାଥମନନ୍ତ-କୀର୍ତ୍ତିଂ
କାୟେନ ବାଚା ମନସା ଚ ବନ୍ଦେ ।୧୨।

ଅର୍ଥ— ଧୀର ବା ପଣ୍ଡିତମାନେ କହୁଅଛନ୍ତି ଯେ, ଆମର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ହେଉଛି ଦଶାବତାର କ୍ଷେତ୍ର । ଅର୍ଥାତ୍ ଅବତାରୀ ଯେଉଁ ବିଷ୍ଣୁ, ଦଶଟି ଅବତାର ତାଙ୍କଠାରୁ ଜାତ ହେବାର ପ୍ରମାଣ ରହିଛି । ତେଣୁ ବିଷ୍ଣୁ ହିଁ କଳିଯୁଗରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଦଶ-ଅବତାରର ସୂଚନା କୌଣସି ନା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ତାଙ୍କଠାରେ ରହିଅଛି । ଏହି କାରଣରୁ ଅସଂଖ୍ୟ କୀର୍ତ୍ତିଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଜଗନ୍ନାଥ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି (ଯେପରିକି ଧଳାଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ି, ପରମଭକ୍ତ ଉତ୍କଳ ଗଜପତିଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ସେ କାଞ୍ଚିଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରକୁ, କଳାଘୋଡ଼ାରେ ବସିଥିବା ବଡ଼ଭାଇ ବଳଭଦ୍ରଙ୍କ ସହିତ ଯାଇଥିଲେ) ତାଙ୍କୁ କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତକରି, କଥାରେ ବା ବଚନରେ ତାଙ୍କର ଗୁଣ କୀର୍ତ୍ତନକରି ଏବଂ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କ କଥା ଚିନ୍ତାକରି ମୁଁ ତାଙ୍କ ବନ୍ଦନା କରୁଅଛି ।